

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

**Циклова комісія економіки, соціально-
гуманітарних та фундаментальних дисциплін**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Основи економічної теорії»
обов'язковий компонент
освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня освіти
Авіоніка

173 Авіоніка

за темою № 3 - Суб'єкти ринкової економіки

Кременчук 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 22.02.2024 №2

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 17.01.2024 №6

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.02.2024 №2

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки, соціально-гуманітарних та фундаментальних дисциплін, протокол від 05.01.2024 № 14

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач - методист, Пушкар О. І.

Рецензенти:

1. Директор Кременчуцької філії Класичного приватного університету, к.е.н., доцент, Меньйлова Г.Є.
2. Зав. кафедри автомобільного транспорту та транспортних технологій, к.т.н., доцент Кременчуцької філії Класичного приватного університету Головіна О.В.

План лекцій:

1. Підприємство як суб'єкт ринкової економіки. Підприємництво.
2. Капітал і наймана праця.
3. Підприємництво в аграрній сфері.
4. Держава як суб'єкт ринкових відносин.

Рекомендована література:

Основна література:

1. Білецька Л.В., Білецький О.В., Савич В.І. Економічна теорія: політекономія, мікроекономіка, макроекономіка – К.: ЦНЛ., 2018.- 688с.
2. Горлач М.І., Соколов М.О., Кримов М.І., Лисенко С.Ф. та ін.. Економічна теорія: підручник для вищої школи – К.: ЦУЛ., 2017.-532с.
3. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Навчальний посібник – К.: Знання, 2014. – 711 с.
4. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія: практикум: Навчальний посібник – К.: Знання, 2013. – 496 с.
5. В.Д. Лагутін, Ю.М. Уманців, Т.А. Щербакова та ін. Економічна теорія : підручник – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 608 с.
6. Моцелюк Н.В. Політична економія. Економічний розвиток. Сучасні економічні системи. Світове господарство: Навчальний посібник – К.:ЦУЛ, 2014.-168с.
7. Осецький В.Л. Політекономія: Навчальний посібник – К.: НАУ, 2013. – 380 с.
8. Семененко В.М., Коваленко Д.І. Економічна теорія: Політекономія: Навчальний посібник – К.: ЦНЛ., 2017.- 428с.
9. Сірко А.В. Економічна теорія: Політекономія: Підручник – К.:ЦУЛ, 2017.- 448с.
10. Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. Політична економія: Навчальний посібник – К.: Кондор – Видавництво, 2013. – 464 с.
11. Федоренко В.Г. Політична економія: Підручник-К.: Алерта, 2015. – 487с.
12. Якобчук В.П. Економічна теорія: Навчальний посібник – К.: Ліра – К, 2015 – 408с.

Допоміжна література:

13. Базиліук А.В., Дерій Ж.В., Концева В.В., Хоменко І.О. Економічна теорія. Практикум: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ., 2012.-312с.
14. Башнянин Г.І. Політична економія. Навчальний посібник. – К.:ЦУЛ, 2013. – 410 с.
15. Кузнєцова Л.В. Політична економія: Навчально – методичний посібник – К.: НУХТ, 2011. – 181 с.

16. Лопух К.В. Сучасний монетаризм: Монографія – К.: ЦУЛ, 2015.-272с.
17. Луценко Г.П. Курс економічної теорії: практика і теорія: Електронний посібник – Кременчук: КЛК НАУ, 2011. – 207 с.
18. Мельникова В.І. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2012. – 248 с.
19. Носова О.В. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2013. – 512 с.
20. Панчишин С.М. Аналітична економія: Макроекономіка і мікроекономіка: Підручник: у 2-х кн. / За ред. С.М.. — К.: Знання, 2013. 615 с.
21. Старостенко Г.Г. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: Ліра – К, 2011. – 432с.
22. Шевченко О.О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ., 2012. – 280 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

23. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rada.gov.ua.
24. Нормативні акти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nau.kiev.ua.

Текст лекції:

1. Підприємництво як суб'єкт ринкової економіки.

Основні суб'єкти ринкової економіки:

1. Домогосподарство є вихідною ланкою економічного життя, первісною ланкою суспільства.

Домогосподарство - економічна одиниця, що складається з одного чи більше чоловік, які об'єднують свої доходи, мають спільну власність та разом приймають економічні рішення(сім'я).

2. Підприємство - це основна ланка економіки, основний суб'єкт ринкових відносин, тому що саме на підприємстві відбувається процес виробництва матеріальних благ та послуг.

3. Держава

Загальними характеристиками підприємств є - ресурси, залежність від зовнішнього середовища, горизонтальний і вертикальний поділ праці.

Головна проблема підприємства - задоволення зростаючих потреб споживачів при обмежених ресурсах.

Мета підприємства - нагромадження капіталу за рахунок одержання максимального прибутку.

Місія підприємства-це головна кінцева мета яка зумовлена сутністю існування підприємства.

Підприємницький дохід (прибуток) - залишок після відрахування з валового прибутку податків та інших платежів у бюджет, позичкового відсотку.

Суб'єкти ринку повинні діяти активно, ініціативно що і отримало назву підприємництво.

Підприємництво - це ініціативна, творча, ризикова, економічна поведінка господарюючого суб'єкту з метою одержання прибутку (ініціативне господарювання).

Неодмінним компонентом підприємництва є персональна економічна, а не колективна адміністративна відповідальність за результати роботи.

Тому підприємництво несумісне з втратами, некомпетентністю, розгильдяйством, крадіжками на робочому місці.

Підприємець - це той, хто ініціативно господарює (творчо використовує засоби виробництва).

Бізнесмен - власник капіталу (капіталізм)

Менеджер - керівник, який займає будь -- яку керівничу посаду.

В малому бізнесі - в одній особі форми підприємництва:

1) одноосібне господарство. В Україні на сучасному стані це основна форма, в якій зароджується новий клас власників;

2) партнерство - це товариство на паях

В Україні в законі "Про господарські товариства" названі чотири види партнерств:

а) з обмеженою відповідальністю (відповідальність обмежується статутним фондом); найбільш розповсюджені в Україні

б) з додатковою відповідальністю;

в) повні товариства;

г) командитні (змішаного типу) Використовуються в юриспруденції, медицині, брокерства.

3) корпорація - форма організації підприємства на основі акціонерної власності (підприємець відокремлений від власності).

Види підприємництва:

- виробниче (найбільш ризикове), представлено виробничими підприємствами

- комерційне (торгівельне) найбільш розвинуто в Україні, оскільки найменш ризикове, а у нас бізнесмени в першому поколінні, без досвіду. Представлено роздрібною та оптовою торгівлею (товарні біржі);

- фінансове представлено комерційними банками, фондовими біржами.

- посередницьке представлено брокерськими фірмами.

- страхове представлено страховими компаніями.

По критерію власності розрізняють наступні види підприємництва:

- приватне

- колективне

- державне

Бізнес (справа) - економічна діяльність в умовах ринкової економіки, яка приносить прибуток власнику (це сукупність ділових відносин у суспільстві). Родові ознаки бізнесу: інтерес, ініціатива, ризик ділове спілкування.

Принципи підприємництва:

- вільний вибір видів діяльності;
- залучення на добровільних засадах до здійснення підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і громадян;
- самостійне формування програм діяльності та вибір постачальників і споживачів продукції, встановлення цін відповідно до чинного законодавства;
- вільним найманих працівників;
- самостійне здійснення зовнішньоекономічної діяльності

Обмеження підприємництва:

- певні види діяльності здійснюються лише державними підприємствами (виготовлення й реалізація наркотичних засобів, зброї й вибухових речовин).
- на деякі види діяльності потрібна ліцензія Кабінету Міністрів України або встановленого ним органу.

Моделі підприємництва	
Класична Орієнтується на максимізацію віддачі від наявних у даної фірми ресурсів	Інновація Передбачає використання будь-яких можливостей в межах закону для підприємництва навіть якщо власних ресурсів для цього недостатньо.

Перспективи підприємництва в Україні

Закон "Про банкрутство" (а сьогодні господарський кодекс) створили вагомі передумови для швидкого розвитку підприємства, цивілізованого капіталізму:

- * необмежений розмір доходу підприємця;
- * державні гарантії у вигляді недоторканості власності;
- * підтримка шляхом надання податкових пільг, цільових кредитів;
- * сприяння малому бізнесу (підготовка кадрів, нормативні документи, консультації)

Але самотужки проблему розвитку підприємництва України в найближчі роки не розв'яже необхідно:

- запозичити досвід країн;
- зацікавити іноземних інвесторів.

Сприятливі фактори для співробітництва: зміни в законодавстві України, незадоволений попит, дешева і кваліфікована робоча сила, інтелектуальний потенціал.

Контрмотиви, які стримують наплив західного капіталу:

- * бюрократизм міністерств і відомств;
- * низька трудова етика й слабка мотивація праці (слабка етика бізнесу);
- * не конвертованість валюти;

2. Капітал і наймана праця.

Капітал підприємця є його приватною власністю. Але його власність не поширюється на інший фактор виробництва — робочу силу вільних робітників. Останніх він може залучити через механізм наймання. Наявність найманої праці — обов'язковий соціально-економічний чинник функціонування в економічній системі суспільства категорії капітал.

Головною умовою перетворення грошей в капітал є можливість для власника грошей знайти на ринку такий товар, який здатний створювати нову власність, при чому більшу, ніж він сам має. Єдиним товаром такого виду може бути лише робоча сила, оскільки тільки вона створює нову вартість.

Основним економічним законом капіталізму — є виробництво і привласнення додаткової вартості на основі економічного примусу до праці юридично вільних найманих працівників та їх використання для розширення виробництва і паразитичного використання капіталістами.

Наймання праці — це письмовий чи усний договір між власником підприємства або його представником і працездатною особою про використання робочої сили суб'єкта, що працевлаштовується, у виробничому процесі підприємства за відповідну грошову винагороду. Грошова винагорода має назву заробітна плата.

Форми З/п:

- Відрядна
- Погодинна

Система З/п:

- Пряма відрядна
- Відрядно-преміальна
- Відрядно прогресивна
- Акордна
- Проста погодинна
- Погодинно преміальна

3. Підприємництво в аграрній сфері

Аграрний сектор економіки відіграє вирішальну роль у забезпеченні населення продуктами харчування, а промисловість — сільськогосподарською сировиною.

Аграрні відносини — це сукупність економічних відносин, які виникають між власником засобів виробництва (в тому числі і в особі держави) і суспільством у цілому, сільськогосподарськими чи промисловими орендними колективами, державними підприємствами, окремими працівниками й іншими землекористувачами з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання створеного в галузях агропромислового комплексу продукту.

Особливості, специфіка аграрних відносин:

- земля —є головним об'єктом виробничих відносин і основним засобом виробництва.

- залежність від клімату
- залежність від погоди
- сезонний характер виробництва
- кінцевий результат є сума зусиль людини і природи
- специфіка обороту капіталу

Кожна група виробників сільськогосподарської продукції має свої особливості, умови функціонування та перспективи розвитку.

1. Домашні господарства населення (включають також фізичних осіб підприємців), не є юридичними особами та вирощують с.-г. продукцію як для власних потреб, так і на продаж. Такі господарства спеціалізуються на комерційному вирощуванні овочів та інших більш нішових культур, що важко виростити в промислових масштабах через необхідність ручної праці.

2. Приватні підприємства в сільському господарстві представлені фермерськими господарствами та приватними сільськогосподарськими підприємствами. Фермерські господарства можуть створюватися виключно громадянами України, а їх діяльність повинна базуватися на праці членів сім'ї фермера, хоча і допускається найм працівників. Земля може належати фермеру як на праві власності так і орендуватися. Площі ферм також можуть різнитися від декількох гектарів до п'яти-десяти тисяч гектарів, що є фактично повноцінним підприємством середнього розміру. Більше 60% фермерських господарств мають площу від 100 до 2000 тис. гектарів. Приватні сільськогосподарські підприємства – це юридичні особи, що діють на основі приватної власності та можуть засновуватися громадянами України, а також іноземцями, особами без громадянства та юридичними особами. До них застосовуються загальні правила Цивільного та Господарського кодексів, щодо ведення господарської діяльності.

3. Підприємства колективної власності, різні форми кооперативів. Кооперативи в Україні можуть бути різних видів. Найпоширенішими з них є виробничі та обслуговуючі кооперативи. Виробничий кооператив – утворюється виключно фізичними особами для спільної виробничої або іншої господарської діяльності на засадах їх обов'язкової трудової участі з метою одержання прибутку. Обслуговуючий кооператив – утворюється фізичними та/або юридичними особами для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою провадження їх господарської діяльності.

4. Господарські товариства можуть бути як національними, так і іноземними або з іноземними інвестиціями. В агросекторі господарські товариства є найпоширенішою формою господарювання після фермерських господарств. Вони представлені переважно у формі товариств з обмеженою відповідальністю та акціонерних товариств.

Розглянувши зазначені організаційно-правові форми с.-г. підприємств, можна зробити висновок, що перші три види організаційних форм є більш

характерними для малого і середнього агровиробника та рідко використовуються для залучення іноземних інвестицій. Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та Акціонерні товариства (АТ) є найбільш поширеними та можуть бути як малими, так і великими підприємствами і є більш зручними та привабливими для залучення інвестицій. Найбільші сільськогосподарські виробники обирають холдингову структуру організації та розміщують свої акції на світових фондових біржах [2] .

Ведучи мову про особливості функціонування аграрного підприємництва в ринкових умовах, звернемо увагу на аналітику, тобто економіку представлення суб'єктів господарювання аграрного профілю в економіці України. Основними суб'єктами господарювання у сільському господарстві являються сільськогосподарські підприємства, тенденцію зміни яких впродовж 2013-2017 років зображено у табл. 1

Таблиця 1. Динаміка зміни кількості сільськогосподарських підприємств в Україні впродовж 2013-2017 рр.

Показник	Роки					Відхилення (+; -) 2017/2013
	2013	2014	2015	2016	2017	
Сільськогосподарські підприємства, одиниць	49046	46199	45379	47697	45558	- 3488
з них фермерські господарства	34168	33084	32303	33682	34137	- 31

4. Держава як суб'єкт ринкових відносин

Держава - теж суб'єкт економіки. Саме за допомогою державної власності реалізуються державні пріоритети. На жаль країна в недавньому минулому з тотальною державною власністю надмірно зменшила її і занадто швидко переходить до приватної власності, яке знає слабо, Ленін вважав, що треба спиратися на стару власність, в якій великий досвід, а нову власність вводити поступово

Держава - не тільки власник значної кількості - підприємств, організує виробництво товарів громадського користування. Держава розглядається як сукупність органів влади, що є координатором та регулятором економічного життя.

Головні завдання держави в умовах ринкових економічних систем:

- правове забезпечення функціонування ринкового механізму;
- організація грошового обігу;
- захист і сприяння розвитку конкуренції;
- виробництво суспільних благ;
- мінімізація трансакційних витрат;
- компенсація зовнішніх ефектів (екстерналій);
- стабілізація макроекономічних коливань.